

ких показників у виробництві сільськогосподарської продукції, відшкодування 12% за користування кредитом. Таких господарств в області чимало. Решті – відшкодовуватиметься 8%.

Нині банківська інфраструктура області представлена рядом комерційних і державних банків, до яких із кредитними заявками звертаються сільськогосподарські товаровиробники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алексійчук В.М. Напрями реформування системи кредитного забезпечення в АПК // Економіка АПК. 1998. №1.-с.42.
2. Фінанси сільськогосподарських підприємств. – К.: ІАЕ УААН, 2000.
3. Законом України "Про Державний бюджет України на 2001 рік" від 7 грудня 2000 р. № 2120-III.

УДК: 338.433

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА

Ю.Є.КИРИЛОВ – здобувач,

О.В.ПЕТРУХНО – студент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Зернове господарство є стратегічним сектором економіки багатьох країн світу. Воно не тільки гарантує продовольчу безпеку держави, а й є джерелом поповнення дохідної частини бюджету. В умовах поглиблення міжнародного поділу праці, економічних відмінностей країн і неоднакової забезпеченості їх зерном власного виробництва, цей продукт стає одним із важливих об'єктів зовнішньої торгівлі. Це стосується й України, яка у 2002 році експортувала на світовий ринок близько 12 млн. тонн зерна, а у 2003 році, з ряду причин, імпортувала близько 4 млн. т. Кон'юнктура світового ринку зерна є важливим фактором, що визначає стратегію поведінки вітчизняних товаровиробників. Саме тому висвітлення питань, пов'язаних із світовим виробництвом та торгівлею зерном вбачається досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Особливості функціонування світового ринку зерна знайшли відображення в роботах В.І.Бойка, В.І.Власова, В.І.Губенка, С.М.Кваші, М.І.Кучера, С.М.Терещука та ін. Проте дослідження поточної кон'юнктури світового ринку зерна залишаються завжди актуальними.

Виклад основного матеріалу. Світові потреби в зерні постійно зростають і, як наслідок, виробництво зерна за останні 30 років збільшилось на 45 %, світовий валовий збір складає 2,1 млрд. тонн. Цей приріст отримано за рахунок підвищення врожайності (з 18,5 до 27,7 ц/га) при скороченні посівних площ на 25 млн. га.

Основними виробниками пшениці є Китай, де в середньому її збирають до 100 млн. т. щороку, країни ЄС – також близько 100, Ін-

дія – понад 70, США – 50-60, Росія – приблизно 40, Канада – 20-25, Австралія – 23-24, Пакистан й Україна – близько 20 млн. т. (табл. 1).

Всесвітня Рада по зерну (IGC) засвідчила світове виробництво пшениці в 2003 році в обсязі 554 млн. т. проти 567,4 млн. в попередньому році. В Аргентині отримано 13,5 млн. т. пшениці, що на 0,7 млн. більше, ніж 2003 р. Розширення посівних площ у Бразилії дало змогу зібрати рекордний врожай у розмірі 5,1 млн. т. зерна високої якості. Стрімко, на 40 % у порівнянні з минулим роком скоротилося виробництво пшениці в ПАР. Причина цього – несприятливі погодні умови, а також скорочення площ. В Австралії відбулося відновлення виробництва пшениці з 9,4 до 24 млн. т.

Таблиця 1 – Світове виробництво пшениці згідно даних Агентства з питань продовольства і сільського господарства ООН (FAO)*

Регіон	Валовий збір, млн. т.				
	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р. (прогноз)	2004 р. (факт)
Азія, в т. ч.:	219	224,6	244,9	251,6	254,4
Китай, включно з Тайванем	93,9	90,3	86	83,1	85,0
Індія	69,7	71,8	65,1	75	73,0
Іран	7,5	12,4	13,5	12,3	12,0
Казахстан	12,7	12,8	12	13,2	10,5
Африка	18,9	17,3	21,5	20,1	22,3
Центральна Америка	2,8	1,9	2,9	2,0	1,5
Південна Америка, в т. ч.:	21,4	18,5	22,9	21,8	23,4
Аргентина	15,3	12,3	14,0	14,5	15,0
Бразилія	3,2	2,9	5,9	4,5	5,5
Північна Америка, в т. ч.:	74,3	60,9	87,1	81,5	81,0
Канада	20,6	16,2	23,6	23,5	23,0
США	53,3	43,7	63,6	58,0	57,0
ЄС -25	90,5**	103,2**	91,5	102,8	128,2
Угорщина	5,2	3,9	2,9	4,2	4,3
Польща	9,3	9,3	7,9	9,0	9,0
Румунія	7,7	4,4	2,5	6,1	4,5
Росія	46,9	50,6	34,0	43,4	43,0
Україна	21,0	20,0	4,3	15,7	17,6
Австралія	24,9	20,1	24,9	24,9	24,0
Весь світ	581,3	567,4	554,0	595,9	599,2

* – www.fao.org

** – Тільки ЄС-15

У 1990/91 рр. обсяг світового виробництва пшениці становив 588,1 млн. т, а до 2004/05 рр. за оцінками фахівців [1,2] він сягне майже 600 млн. т. (рис.1).

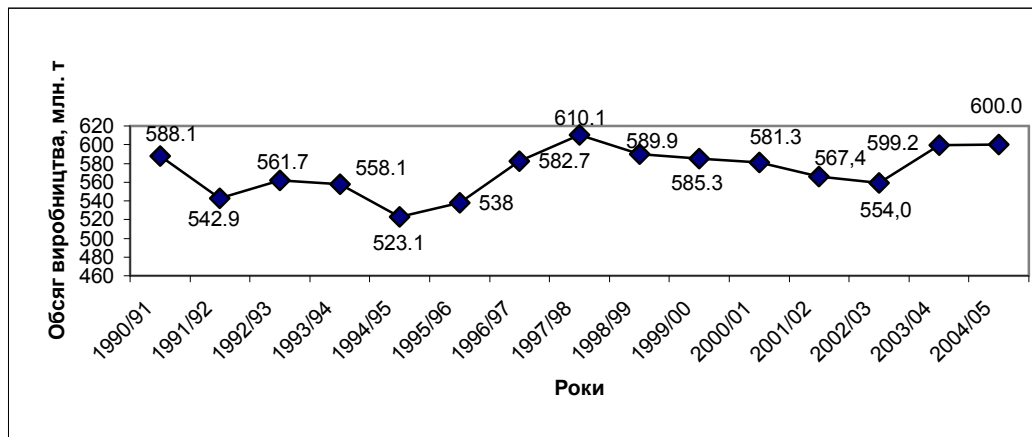

Рисунок 1. Динаміка світового виробництва пшениці за період 1990-2005 рр.

Світовий урожай кукурудзи останніми роками у середньому становить 590-600 млн. т. в рік. Основним виробником кукурудзи у світі залишаються США. У країні збільшуються обсяги виробництва, оскільки через високу якість американська кукурудза користується стабільним попитом на ринках країн-імпортерів. Впевнені позиції на ринку кукурудзи посідають країни Південної Америки та Південної Африки, Китай; серед європейських країн виділимо Угорщину, ситуативно – Україна і Росія.

У 2004 р. за прогнозом IGC валовий збір кукурудзи зріс до 638 млн. т. Світове виробництво фуражних зернових культур 2004/05 МР (закінчився в липні) в цілому становить 928 млн. т. Отже, серед зернових і зернобобових культур у світі найбільше виробляється зерна кукурудзи й пшениці. Рису збирають приблизно 400 млн. т., причому основна маса врожаю збирається в Індії, Китаї та В'єтнамі. Четвертий за обсягами – ячмінь (130-140 млн. т. щорічно), далі йде сорго (біля 60 млн. т.), овес (25-30 млн. т.) та жито (приблизно 20-22 млн. т.).

Починаючи із сезону 1999-2000 рр. зменшуються світові запаси злакових культур в усьому світі. Так, FAO та IGC оперують наступними даними (табл. 2).

Таблиця 2 – Світові запаси зерна згідно даних FAO, млн. т.*

2000 / 2001 рр.	598,5
2001 / 2002 рр.	570,8
2002 / 2003 рр.	474,9
2003 / 2004 рр.	397,8
2004 / 2005 рр. (прогноз)	362,7

* – www.fao.org

Наприкінці 2004 р. FAO прогнозувалось скорочення перехідних запасів зерна у світі на 18 % або на 89 млн. т. Фактично на кінець

року перехідні світові запаси скоротилися на 8,8 % або на 35,1 млн. т. За даними Міністерства сільського господарства США (USDA) рівень світового споживання зерна у 2003 р. становив 1,94 млрд. т. Якщо порівняти цей показник з обсягами виробництва (1,83 млрд. т.), то отримуємо значну різницю. Тобто, для нормального споживання світ повинен був “затягти паски” на 59 днів (попередній антирекорд перевищення світового споживання над виробництвом був зафіксований у 1972 р. і становив 50 днів). У 2004 р. світове споживання також прогнозувалося більшим, ніж виробництво: 1,95 проти 1,89 млрд. т.

Враховуючи це і той факт, що обсяги світових запасів зерна повинні становити не менше 70 днів світового споживання (це мінімальний обсяг щодо глобальної продовольчої безпеки), то в 2004 році додаткова потреба в зерні склала 55 млн. т.

Загальний об’єм світових запасів пшениці на кінець 2004/05 р. повинен скласти близько 116,7 млн. т, що на 17,1 млн. менше показника попереднього сезону. Запаси пшениці в основних країнах-експортерах наприкінці 2004/05 р. прогноуються на рівні 49,1 млн. т. проти 42,1 млн. в 2003/04 р. В інших країнах, які виступають нетто-експортерами, сукупний обсяг запасів, як вважають, знизиться на 2 млн. т. – до 31 млн. П’ятий рік поспіль знижуватимуться запаси в КНР [3].

Обсяг світової торгівлі пшеницею по даним FAO в 2003/04 МР – 99,5 млн. т. (табл. 3). Це в порівнянні з 2002/03 р. менше на 6,2 млн. Попит на цю культуру знижуватиметься у традиційних імпортерів – Афганістану, Бразилії, Ірану й Тунісу. Знизився на 4,8 млн. т. (22 млн.) об’єм імпорту африканськими країнами. В Азію за прогнозами ввезено приблизно ж стільки, як у попередньому сезоні, хоча деякими азійськими країнами планується помітне зменшення закупок пшениці. Наприклад, в Ірані обсяг імпорту у попередні роки становив 2 – 5 млн. т., тепер – 1 млн. т.

Скорочення імпорту пшениці прогнозувалося в країнах Латинської Америки та Карибського басейну, зокрема, найбільшим імпортером цього регіону – Бразилією (на 20 %). У Європі сукупний об’єм імпорту оцінюється на рівні минулорічного показника – 16,4 млн. т. закупки пшениці ЄС скорочуватимуться на 7 млн. т. через зменшення поставок із Росії, України, Румунії. Головні експортери пшениці поступово відновлюють свою частку ринку після двох невдалих сезонів. На думку експертів, експорт пшениці з Австралії, Канади та США збільшуватиметься, а от пропозиція з Індії, ЄС та країн СНД, навпаки, зменшиться.

Таблиця 3 – Світова торгівля пшеницею, млн. т.

	2001/02 р.	2002/03 р.	2003/04 р.	2004/05 р.
Імпорт	106,7	105,3	99,5	99,0
ЄС – 25	10,3	11,9	6,3	5,6
СНД	3,7	3,9	7,4	3,6
Мексика	3,1	3,1	3,5	3,5
США	2,0	1,0	1,0	1,0
Бразилія	7,1	6,7	5,5	6,0
Іран	5,6	1,6	0,6	1,0
Ірак	2,7	1,6	2,2	2,0
Ізраїль	1,5	1,6	1,3	1,5
Ємен	1,7	1,7	1,7	1,7
КНР	1,1	0,4	2,5	7,0
Індонезія	3,8	4,0	4,2	4,4
Японія	5,7	5,4	5,8	5,8
Республіка Корея	3,8	3,6	3,2	3,5
Філіппіни	2,8	3,2	2,8	3,0
Алжир	4,6	5,7	3,4	3,5
Єгипет	7,1	6,4	6,8	6,8
Лівія	3,0	2,8	2,1	2,0
Марокко	3,0	2,8	2,1	2,0
Нігерія	2,4	2,3	2,3	2,3
Експорт				
5 найбільших експортерів	81,6	64,2	78,2	81,0
Аргентина	11,4	6,1	7,5	9,0
Австралія	16,6	10,9	14,5	16,5
Канада	16,1	8,6	15,5	15,5
ЄС – 25	10,8	15,5	8,2	13,
США	26,8	23,2	32,5	27,0
КНР	1,3	1,4	2,3	1,0
Індія	3,2	5,4	4,5	2,5
Казахстан	3,8	5,6	6,0	5,0
Росія	4,6	13,0	4,0	3,0
Україна	5,5	6,7	0,1	2,0

Незважаючи на повернення на світовий ринок такого важливого імпортера, як Китай, прогнозований обсяг торгівлі цим зерном нижче минулорічного рівня – 97,7 млн. т. проти 104,1 млн. Скорочення світових ресурсів пшениці низької якості, зростання цін, підвищення фрахтових ставок і зменшення закупівель країнами Північної Африки – це все призвело до стрімкого падіння обсягів торгівлі кормовою пшеницею.

ЄС, за оцінкою, закуплено 5,3 млн. т. пшениці: на 0,3 млн. т. більше рівня попереднього року. Не дивлячись на високі внутрішні ціни і низький курс долара, поставки з США та інших джерел залиша-

ються незначними, що певною мірою пов'язано з високим рівнем фрахтових ставок і наявністю надмірних ресурсів у ключових портах.

Найвищий рівень споживання пшениці на душу населення відмічено в країнах Північної Африки та Близького Сходу, але ріст його останнім часом дещо призупинився. У ряді країн Латинської Америки в 2003/04 р. купівельна спроможність населення стримувалася економічними труднощами, що відобразилося на рівні споживання деяких продуктів на пшеничній основі. Швидко зростає попит на такі продукти в Азії. Економічне зростання, урбанізація й відмова від переважного використання таких традиційних продуктів, як рис, сприяють збільшенню споживання хлібопекарської продукції та макаронних виробів. Серед стрімко розвиваючихся ринків збуту продукції на пшеничній основі виступають країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону, в тому числі – Індонезія, Південна Корея, Філіппіни, Таїланд, В'єтнам і Малайзія.

Розширений ЄС став самим крупним в світі споживачем пшениці, на долю якого припадає 19 % її використання. В 2003/2004 р. в ЄС сталося різке скорочення її споживання, що було викликано обмеженістю внутрішніх ресурсів зерна, скороченням імпорту низькосортного зерна і високими цінами. У 2004/05 р. за рахунок кормового використання загальне споживання пшениці в ЄС повинно збільшитися на 6,1 млн. т. Разом із кукурудзою, обсяг використання якої в 2003/04 р. також скоротився, пшениця витіснить з кормових раціонів деяку частину ячменю, жита і сорго. Можлива також часткова заміна пшеницею соєвого шроту високої вартості.

Прогноз споживання пшениці в США майже не відрізняється від минулорічного рівня. Очікується, що в результаті скорочення виробництва внутрішні ресурси пшениці зменшаться на 8 %, що може обмежити використання пшениці в кормових цілях.

Незважаючи на низький рівень запасів на початку 2004 р., все ж повинно статися значне зростання обсягів ресурсів пшениці в п'яти основних країнах-експортерах. Прогнозоване співвідношення попиту й пропозиції свідчить про те, що на кінець періоду можуть помітно збільшитись експорт і запаси в ЄС. А в США скорочення ресурсів призведе до різкого спаду американського експорту в 2004/05 р.

Обсяг поставок з інших країн-експортерів зросте. Експорт з Аргентини у випадку одержання ще одного високого врожаю може перевищити показник попереднього сезону в 7,5 млн. т. В Австралії другий високий врожай пшениці наприкінці 2004 р. повинен допомогти країні поставити на зовнішній ринок 16,5 млн. т., тобто на 2 млн. більше, ніж торік.

Відповідно до прогнозу, скорочення запасів і експортних ресурсів обмежить обсяги поставок з інших країн. Експорт КНР, Індії, Пакистану, Казахстану і Росії порівняно з минулим сезоном скоротиться.

Середній обсяг споживання ячменю складає 137 млн. т. З них 70 % використовується в галузі тваринництва і 20 % – у виробництві спиртних напоїв, передусім пива.

Використання ячменю в кормових цілях знизилось на 30 млн. т. на протязі двох останніх десятиліть – до 92 млн. т. Криза тваринництва в країнах колишнього Радянського Союзу призвела до падіння розмірів споживання ячменя приблизно на половину з початку 90-х років. Використання його скоротилося і в ЄС, де в раціоні кормів частину фуражного зерна замінила пшениця. В більшості країн Близького та Середнього Сходу, Північної Африки обсяг використання кормового ячменю відносно стабільний.

Розмір світового промислового використання ячменю (головним чином, для виробництва алкогольних напоїв) – 25 млн. т., тобто за минулі 20 років він зріс на 8 млн. т. (47 %). Приріст пов'язаний із збільшенням попиту на пиво в країнах, що розвиваються, особливо в азіатських державах і Латинській Америці. Крім того, поступово відновлюється споживання в країнах СНД та Східної Європи.

У світовому імпорті кормового ячменю за останні роки сталися деякі зміни, викликані збільшенням використання кукурудзи в багатьох країнах-імпортерах ячменю.

На долю країн Близького та Середнього Сходу припадає майже 80 % загального імпорту світового ячменя. Потреби цього регіону в імпорті варіюють під впливом тенденцій у тваринництві, а також під впливом кліматичних умов, що визначають розміри врожаю зернових і якість сінокошних угідь.

Великим імпортером ячменя в сіті виступає Саудівська Аравія, котра за рахунок імпорту задовольняє 97 % своїх потреб в цьому зерні, використовуючи його головним чином для виробництва кормів для овець, кіз та верблюдів. Падіння потреб країн Близького та Середнього Сходу, Північної Африки в імпорті відбувається тоді, коли задовільний стан пасовищ. Ячмінь продається переважно необробленим за встановленою урядом ціною, подекуди навіть розподіляється бедуїнам практично безкоштовно.

В Північній Африці, особливо в Марокко та Алжирі, ячмінь використовується переважно для продовольчих цілей. Нині в Марокко відмічено найвищий в світі рівень споживання ячменю на душу населення – близько 40 кг у порівнянні з середнім світовим показником 1 кг і майже 20 кг в Алжирі.

Одним із найбільших імпортерів кормового ячменю в Азії є Японія, яка щорічно закупає близько 1,3 млн. т. цього зерна. У порівнянні з кукурудзою споживання його низьке, він відіграє роль важливого компонента у виробництві кормів для худоби.

Провідними експортерами цієї культури на європейському континенті виступають ЄС, Росія й Україна. ЄС основну частину кормового ячменю поставляє до Саудівської Аравії, а Росія і Україна – в країни Близького та Середнього Сходу, Північної Африки. Крупними

експортерами є Австралія та Канада. Обсяг світової торгівлі кормовим ячменем складає близько 12 млн. т.

Швидко набирає темпів і торгівля пивоварним ячменем та солодом. Досягнувши 10,2 млн. т. в 2003/04 р., вона дещо перевищила знижений у цьому році рівень торгівлі кормовим ячменем. Зростання обсягів торгівлі спостерігатиметься й надалі так, як збільшується попит на ячмінь для виробництва пива. Світове виробництво й споживання пива за останні 10 років виросло на 19% і за прогнозами продовжуватиме рости. Близько 45% очікуваного зростання світового виробництва пива на 6 наступних років припадає на Китай і Росію. Споживання пива, як і раніше, ростиме в Латинській америці, Азії та нових країнах – учасницях ЄС.

У період з 1995/96 р. по 2002/03 р. світова торгівля пивоварним ячменем виросла на 0,7 млн. т. – до 5,0 млн., що викликане збільшення розмірів поставок до Китаю, де внутрішнє виробництво задовольняло потреби тільки до 80-х років. В наш час Китай – крупний імпортер пивоварного ячменю. В 1995/96 – 2002/03 рр. на 1,5 млн. т. збільшився об'єм торгівлі солодом (5,6 млн. т., тобто на 37 %). До недавня ведучим імпортером ячмінного солоду була Японія, тепер провідні позиції займають Бразилія та Росія [5].

У загальному вигляді баланс світового ринку зерна [6] представлено в таблиці 4.

Таблиця 4 – Баланс світового ринку зерна згідно даних IGC, млн. т.

Показник	2000 / 2001 рр.	2001 / 2002 рр.	2002 / 2003 рр.	2003 / 2004 рр. (прогноз)	
				25 лю- того	24 бе- резня
Пшениця					
Валовий збір	582	582	566	557	552
Торгівля	102	107	104	98	99
Споживання	584	586	600	589	588
Кінцеві запаси, всього:	201	197	163	131	127
порівняно з минулим роком	-2	-4	-34	-32	-36
В тому числі в основних експортерів (ЄС, Аргентина, США, Австралія, Канада)	53	49	38	39	40
Фуражне зерно					
Валовий збір	871	902	883	899	903
Торгівля	108	106	106	105	105
Споживання	891	910	909	929	934
Кінцеві запаси, всього:	197	188	163	133	132
порівняно з минулим роком	-20	-9	-25	-30	-31
В тому числі в основних експортерів	78	72	57	48	47

Зовнішньоторговельний оборот зерна у 2002 р. склав 254 млн.т., основні експортери – США (31 %), Франція (11 %), Аргентина (10 %) і Канада (8%).

Слід зазначити, що характеристика умов реалізації зерна буде не повною, якщо не дослідити динаміку цін та цінове регулювання зернових ринків у світі.

На Чиказькій товарно-сировинній біржі ф'ючерсні контракти на пшеницю подорожчали. На кінець березня ціна на пшеницю з поставкою в липні 2004 р. складала 153 дол. США за 1 т., що на 49 дол. США, чи на 47 % більше, ніж у минулому році. Проте в липні й далі зростання цін пригальмувалося – далися ознаки сприятливі погодні умови і прогнози на відновлення світового виробництва пшениці в 2004 р., а також зниження потреб традиційних імпортерів. Попит на американську пшеницю продовжує залишатись високим. Американські ціни дещо знизилися (табл. 5) через наростання конкуренції з боку пшениці з Австралії [7]. Ця країна в 2004/05 МР може збільшити пропозицію продовольчої пшениці на експорт, і до того ж вона має транспортні переваги на важливих азіатських ринках.

Таблиця 5 – Динаміка цін на деякі сільськогосподарські товари

	2002 р.	2003 р.	2004 р.			
			Квітень	Травень	Червень	Серпень
Пшениця, \$ за т.:						
Канадська, CWRS, № 1 зі складу на р. Св. Лаврентія, експортна ціна	175,8	177,4	188,7	186,2	182,9	173,9
Американська, HRW, № 1, доставлена в порт Мексиканської затоки, експортна ціна	148,1	146,1	166,6	163,7	154,7	150,6
Американська, SRW, № 2, доставлена в порт Мексиканської, експортна ціна	130,0	138,6	157,2	148,3	137,2	131,6
Кукурудза американська, \$ за т.:						
Жовта, №2, FOB, порти Мексиканської затоки	99,3	105,4	133,5	128,2	123,3	104,9
Ячмінь, \$ за т.:						
Канадський, № 1, ціна СПОТ на біржі у Вінніпегу (за даними МВФ)	109	105	113	112	114	104
Сорго американський, \$ за т.:						
Жовте, №2, FOB, порти Мексиканської затоки	101,7	106,5	128,6	118,6	115,9	96,7
Рис таїландський, \$ за т., FOB, Бангкок, індикативна ціна						
Білозерний:						
5 % посіченого рису	191,9	197,6	240,8	232,0	220,0	230,8
25 % посіченого рису	175,0	181,7	220,3	222,0	219,8	221,0

Якими ж є дії урядів країн по управлінню ціновими коливаннями на ринку зернової продукції? Наведемо конкретні приклади державного втручання держави в становище своїх ринків зернових. З 1 січня 2004 р. в Польщі встановлено квоту на пільговий ввіз 600 тис. т. кормового зерна. Ця міра покликана сприяти стабілізації внутрішніх цін, підвищення яких було викликане зменшенням (на 13 %) виробництва зерна у 2003 р.

Індійські експортери покладають великі надії на нову експортну політику відносно продовольчого зерна, прийняту урядом. Тепер закупівля зерна у Продовольчої корпорації перестала бути для експортерів обов'язковою – вони матимуть змогу придбати необхідні ресурси безпосередньо на ринку, що також вплине на зміну цін.

В межах державних інтервенцій на ринку зерна згідно відповідної постанови уряду Російської Федерації від 18 лютого 2004 р. проводилися перші біржові торги зерном відповідного фонду, закупленого в 2002/03 рр. Це наглядно відображає прагнення змінити ситуацію на зерновому ринку, в тому числі й скоригувати ціни [8].

Таким чином, наприкінці проведеного кон'юнктурного огляду можна зробити наступні висновки. Кон'юнктура світового ринку зерна залежить від балансу внутрішнього попиту і пропозиції зерна в провідних країнах-виробниках. Характерною особливістю є поява на ринку нових великих імпортерів зерна, включаючи Китай. Виробництво зерна в світі у різні роки коливалося, однак у разі неврожаю в одних країнах-виробниках все ж таки певною мірою компенсувалося збільшенням обсягів виробництва в інших. Загальний ріст виробництва й, зокрема, експортної пропозиції з боку розширеного ЄС, чинить помітний вплив не лише на рівень локальних, а й світових цін на зерно. Вони варіюють відповідно до попиту й пропозиції на ринках. Крім того, на них значно позначається ситуація на ринках масла, в першу чергу на соєвому ринку. Купівельний попит як на продовольче зерно, так і на фураж, досить високий. Як наслідок при формуванні цінових тенденцій на світовому зерновому ринку велика роль спекулятивної складової.

Спостерігається нестача світових запасів зерна, через стрімке зростання населення планети виробництво суттєво відстає від споживання і є недостатнім для адекватного покриття попиту. У зв'язку з цим виникає необхідність у нових країнах – продуцентах зернових культур, що окреслює для України певні перспективи на світовому ринку зерна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. “На ринку пшениці” БІКІ № 89 від 10. 08. 04.
2. “Прогноз ринку пшениці в 2004/05 р.” БІКІ № 78 від 13. 07. 04
3. “Прогноз світового ринку пшениці” БІКІ № 37 від 01. 04. 04
4. “Прогноз розвитку імпортного ринку пшениці в 2004/05 р.” БІКІ № 46 від 22. 04. 04
5. “Міжнародна торгівля ячменем” БІКІ № 100 від 04. 09. 04

6. “Зёрна здоровыслия” Журнал “Бізнес” № 17 від 26.04.04.
7. “Динаміка середніх цін на деякі сільськогосподарські та лісні товари” БІКІ № 98 від 28. 08. 04
8. Феофілов С. “Регіон Причорномор’я має величезний експортний потенціал” Український журнал з питань агробізнесу “Пропозиція”: Спецвипуск “Агроринки” №2 /2004

УДК 631.17:338.33

ВИДИ ДИВЕРСИФІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

**Н.І.СТЕПАНЕНКО – м.н.с., Національний науковий
центр “Інститут аграрної економіки”, м. Київ**

Постановка проблеми. Для агросервісних підприємств як суб’єктів підприємницької діяльності життєво важливим завданням є збереження їх присутності на ринку, що можливе за умови ефективнішого порівняно з конкурентами задоволення потреб споживачів. Успішність агросервісного підприємства визначається економічно обґрунтованою стратегією, наявністю висококваліфікованого персоналу, а також орієнтованою на споживача системою обслуговування. Системоутворюючим чинником, що впливає на ефективність діяльності підприємства, представляється стратегічна орієнтація, оскільки саме вона, формуючи загальну місію підприємства, забезпечує стратегічний зв’язок між його цілями, ресурсами та мінливими ринковими можливостями.

В економічній літературі розрізняються стратегії підприємства в залежності від його економічного стану, а саме: стратегії виживання, стабілізації і росту. Стратегії стабілізації і росту становлять найбільший інтерес, оскільки саме зростання підприємства, розширення масштабів його діяльності дозволяє збільшити частку ринку, обсяг продажу й прибуток підприємства. Можливі різні варіанти стратегій зростання підприємства, одним з яких є диверсифікація, що передбачає забезпечення стійкості підприємства, в т. ч. обслуговуючого, у ринковому середовищі.

Питання особливостей маркетингової діяльності в сфері послуг, зокрема, стратегічної орієнтації обслуговуючих підприємств, є предметом дослідження західних науковців, зокрема, К. Альбрехта, Г. Армстронга, Р. Гріфіна, Е. Гуммессона, Р. Земке, Д. Карсона, Ф. Котлера, М. Портера, С. Харт, М. Шеррінгтона. У вітчизняній економічній науці проблемам організації та економіки функціонування агросервісних підприємств за умов ринкової трансформації АПК присвячені праці економістів-аграрників П. Березівського, А. Заїнчковського, В. Зіновчука, О. Крисального, М. Маліка, П. Мосіюка, М. Хорунжого,